

térparancsnokság az Osztrák-Magyar Monarchia hadszervezetében a nagyobb és fontosabb helyőrségek (például gyalogezredek) állomásparancsnokságai mellett hoztak létre, feltételezhető, hogy a tápiósülyi tábor is nagyobb számú őrséggel rendelkezett.⁴⁴

5. Az olasz állampolgárok és a fumei olaszok internálása

1915 májusában Olaszország a Monarchiának szóló hadüzenetét követően, a magyar hatóságok gyakorlatilag rögtön megkezdtek az olasz állampolgárok összeírását. Mellettük megkezdődött a már korábban a rendőrség által szemmel tartott fumei irredenták összegyűjtése és Magyarországra szállítása is, ahol rendőri felügyelet alá vagy zárt internálótáborba kerültek. A tápiósülyi táborba 1915 nyarán érkeztek az első olasz származású személyek. A háború időtartama alatt az olasz szakirodalom szerint körülbelül 800 olasz személy volt a tábor lakói között, sokuk Fiuméből került a tábor falai közé.⁴⁵ Közöttük nem csak férfiakat, hanem nőket, sőt gyerekeket is találunk a tábor iratainak tanulsága szerint.

A Magyar Királyság területén tartózkodó olasz állampolgárok összeírását a 17,346/1915 B.M. rendeletben határozták meg.⁴⁶ A rendelet értelmében az összes hazánkban tartózkodó olasz állampolgárt össze kellett írni, amelyhez a rendelethez mellékletként csatolt űrlap adott iránymutatást. Az összeírás feladata a törvényhatóságokra hárult (a polgármesterre, illetve a főszolgabíróra). Amennyiben más módon nem volt kivitelezhető a regisztrálás, az elsőfokú rendőrhatalóságnak kellett idézés vagy közvetlen idézés útján azt megtenni. Ha az érintettek ellenszegültek az idézésnek, a hatóság akár kényszerrel is alkalmazhatott, vagyis elővezetéssel szerzett érvényt a rendeletben foglaltaknak.

A rendelet nem jelentette az azonnali táborokba szállítást, hiszen amennyiben nem minősült az illető olasz állampolgár veszélyesnek az államra vagy a katonai érdekekre, meghagyták korábbi lakhelyén. Az internálást a helyi közigazgatás vezetőjének kellett kezdeményezni a belügyminiszternél (a főispán útján), de a 10.962/1915 B.M. rendelet vonatkozó paragrafusa értelmében, rendkívüli helyzetben a területileg illetékes

legfontosabbakat említsük, feladata volt a helyőrségi szolgálat felosztása, a helyőrségi őrségek és készületek megsemmisítése; bizonyos ügyekben kapcsolattartás a polgári, a katonai közigazgatási, a városi és az egyházi hatóságokkal; a nyilvános helyeken megjelenő honvédek viselkedésének és öltözködésének ellenőrzése. A Nyitra és Pécs melletti állandó sátoztáborokban a térparancsnoki teendőket tábori ténstiszt látta el. Szíjj, 2000: 666.

⁴⁴ A ténstiszt megjelölését az is indokolhatta, hogy a háború kitörésétől 1916 májusáig körülbelül 1500 katona állomásozott a településen, akik 2-3 hetes turnusokban váltották egymást kiképzés céljából. VPKL, C. Tápiósüly, 1910–1917.

⁴⁵ Stelli, 2015: 187.

⁴⁶ Olasz állampolgárok internálása. *Belügyi Közlöny*, 1915. május 30., 564.

kormánybiztos is intézkedhetett.⁴⁷ A háború alatt a civil internálótáborokba zártak jogainak védelmét a Nemzetközi Vöröskereszt Egylet, valamint a semleges országok diplomáciai képviselői látták el. A különféle missziók meglátogatták a hadifogoly-és internálótáborokat, ahol felmérték a fogva tartottak életkörülményeit, élelmezését, egészségügyi viszonyait. Az olasz állampolgárok érdekeink és jogainak védelmét 1917-ig az USA bécsi nagykövetsége látta el.⁴⁸ Ebben akkor következett be változás, amikor 1917. december 7-én az USA hadat üzent az Osztrák-Magyar Monarchiának.⁴⁹ Az addig az amerikai diplomácia által az olasz és vele együtt a francia és román állampolgárok védelmét a svájci követség vette át.⁵⁰ A magyar állampolgárságú, de olasz nemzetiségű civil internáltak érdekeinek ilyen módon való védelmére nem került sor, hiszen az csak a külföldi országok állampolgáira vonatkozott. Ezek a civilek a nemzetközi hadijog keretein kívülre szorultak, amiből fakadóan helyzetük egyáltalán nem volt irigylésre méltó. Annak ellenére, hogy a tábor területe nagyobb tömegű ember befogadására való alkalmassá tételét rohamtempóban végezték a nyár folyamán, már a munkálatok alatt elkezdtek az olasz internált civilek betelepítését. Az első nagyobb csoport 1915 júniusának végén érkezett a táborba, amikor Ceglédre 350 olaszt szállítottak Tápiószülyre.⁵¹ Ezt követte július 2-án további 406 fő.⁵² Fiuméből az első internált-transzportok 1915 őszén indultak meg. 1915. szeptember 29-én Fiuméből négyszáz embert indított útnak a határrendőrség Tápiószülybe. Az utazáshoz a hatóságok különvonatot biztosítottak.⁵³ Október 30-án újabb 16 fő érkezett a városból a táborba.⁵⁴ A városban az olasz hadüzenet után – vélhetően kész listák alapján – gyorsan megkezdték a gyanúsak és megbízhatatlannak számító polgárok összegyűjtését.⁵⁵ Ez esetenként olyan meglepetésszerűen történt, hogy az illetőt a munkahelyéről hurcolták el a hatóságok.⁵⁶ A

⁴⁷ 10962/1915. B.M. rendelet, II. fejezet 4. §. (A rendőri felügyelet alá helyezésnek és az őrizet alá vételnek szabályozásáról). *Belügyi Közlöny*, 1915. április 18., 379–384.

⁴⁸ Különfélék. *Belügyi Közlöny*, 1915. július 11., 686.

⁴⁹ A Monarchia fő szövetségesével az Egyesült Államok már korábban, 1917. február 3-án megszakította a diplomáciai kapcsolatot, majd április 6-án hadat üzent Németországnak.

⁵⁰ A 31745/1917. B.M. eln. sz. (Az ellenséges területen lévő magyar állampolgárok, valamint az osztrák-magyar monarchia területén lévő ellenséges állampolgárok érdekeinek védelme). *Belügyi Közlöny*, 1918. január 20., 54.

⁵¹ MNL PML, IV. 429-a. 2603/1915. Az ideiglenesen Cegléden elhelyezett olasz állampolgárok Tápiószülybe leendő továbbítása, 1915. június 26.

⁵² Uo. 2670/1915. Távirat, 1915. július 1.

⁵³ Uo. 4158/1915. Távirat, 1915. szeptember 28.

⁵⁴ Uo. 4791/1915. Távirat, 1915. október 30.

⁵⁵ Gigante, 1928: 163.

⁵⁶ Erre jó példa a már említett Attilio Depoli, a polgári reáliskola tanárának és a *Giovine Fiume* tagjának internálása. Depoli 1915. május 28-án vették őrizetbe a munkahelyén, mialatt órát tartott. A rendőrség emberei hazakísérték, ahol megengedték neki, hogy bepakoljon egy bőröndbe, majd 27 társával együtt – köztük Luigi Cussar-al és más *Giovine Fiume* tagokkal – a vasútállomásra kísérték, ahonnan a kiskunhalasi táborba szállították. Gigante, 1928: 164., valamint Stelli, 2015: 187. Cussar 1916. augusztus 23-ig volt Kiskunhalason. Ekkor elrendelték Tápiószülyre szállítását, mert „*Kiskunhalason való tartózkodása alatt figyelmeztetés dacára közérkölcsiségre ütköző és közbotránnyokozásban is megnyilvánult viselkedést tanúsítván, – nevezettnek Kiskunhalasról való eltávolítását elrendelem [...]*” MNL PML, IV. 429-a. 4342/1916. Kiskunhalasra utasított Cussar Alajos fiúmei lakos újabb

bevagonírozott civilek néhány napos vonatút után érkeztek meg internálásuk helyszínére.

5. Az olasz civilek élete a tápiószügyi táboron belül

1915 nyarától tehát egyre több olasz állampolgár, majd ősztől fumei olasz érkezett Tápiószülyre. A táborba 1916 első feléig szinte kizárólag olasz állampolgárokat vagy olasz nemzetiségűeket hoztak. Amikor 1916 nyarán Románia hadat üzent a Monarchiának nagyszámú erdélyi és romániai román került a tábor kerítése mögé, aki számban felülmúlták az olaszokat.⁵⁷ A dokumentumokból arra lehet következtetni, hogy a táborigazgatóság külön körletet alakított ki a román és az olasz internáltak részére a táboron belül.

*Tápiószüly, képeslap. 1936.*⁵⁸

Az olasz származású személyek internálásának egyik specifikuma az volt, hogy a hatóságok nem gördítettek akadályt a családok egyesítése elé. A vonatkozó belügyminiszteri rendelet viszonylag enyhén intézkedett ez ügyben, ugyanis nem tartotta jónak a családok szétválasztását. Ennek értelmében a rendőri felügyelet alá helyezett személyhez azon családtagjai, akik egy háztartásban éltek vele, a rendőrhatalom engedélyével hozzá költözhetnek. Ez esetben azonban a rendőrhatalom felügyelete rájuk is kiterjedt, őket a

tartózkodási helye, 1916. augusztus 23. A valóságban Cussar folyamatosan tiltakozott az internálás és a bánásmód ellen, valamint lázított a fogva tartott olaszok között. Stelli, 2015: 188.

⁵⁷ Több forrás arra mutat, hogy a románokat már 1915-ben is nagyobb számban internálták Tápiószülyre.

⁵⁸ Katus–Kucza, 2013: 89.